

Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem – en ny lärarutbildning

TEXT Anna-Lena Ljusberg.
FOTO Niklas Björling.

På Stockholms universitet tar vi årligen in 160 studenter (80 per termin) till Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem (Grundlärarprogrammet fritidshem). Vi har ett högt söktryck, i skrivande stund stänger vi vårens antagning och har då 890 sökande till de 80 platserna, av dessa har i snitt två sökt programmet i första hand.

Ofta kallas våra studenter för fritidspedagoger, men det är en yrkesbeteckning som inte inbegriper de studenter som idag tar examen i Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem. De blir Grundlärare i fritidshem med behörighet i ett eller två praktiskt-estetiska ämnen. Det är över 16 år sedan den sista fritidspedagogen antogs till universitets- och högskolestudier. Under åren fram till 2011 genomgick Lärarutbildningen med inriktning mot arbete i fritidshem en rad förändringar och 2011 sjuöstatses den senaste utbildningen, resultatet av *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:190) där Sigbritt Franke likställer lärare i fritidshem med andra grundlärare.

Till den senaste utbildningen fick samtliga lärosäten i Sverige ansöka om examensrätten. År 2012 fick Stockholm universitet rätten att examinera grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem. Studenter i Grundlärarprogrammet fritidshem kan välja ett (på 30 hp) eller två (på 15 hp vardera) av fyra ämnen för undervisning i årskurs F - 6; bild & form, idrott & hälsa, musik eller hem och konsumentkunskap. På Stockholms universitet är det möjligt att välja ett ämne på 30 högskolepoäng i något av ämnena bild & form, musik eller idrott & hälsa. Genom dessa ämnes- och ämnesdidaktiska studier får studenter med Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem rätt att söka lärarlegitimation för respektive ämne för grundskolan årskurs 1-6, däremot är de undantagna från kravet på legitimation när det gäller fritidshem.

Utbildningen ger därmed inte endast möjlighet att arbeta pedagogiskt med barn i fritidsverksamhet, utan även att undervisa i något av de valbara ämnena. En Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem är en utbildning med såväl bredd som djup som leder till ett utvecklande yrke med god arbetsmarknad.

Mål och syfte för programmet

Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem regleras av Högskolelagen. Här nedanför lyfter jag enbart fritidshem och inte ämnet. När studenterna är klara och ska arbeta som Grundlärare i fritidshem regleras arbetet av ett antal lagar och förordningar. Enligt Skollagen (2010:800) syftar utbildningen i fritidshemmet till:

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan fullgöras i. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap (14 kapitlet, 2 §).

Skolverket (2014) förtydligar i allmänna råd fritidshemmets uppdrag genom att peka på vikten av:

- skapande arbete och lek som väsentliga delar i det aktiva lärande inom fritidshemmet, till exempel genom olika uttrycksformer såsom drama, musik, dans, bild och form
- arbetsformer som bygger på att eleverna får möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter
- fritidshemmets goda möjligheter att ge eleverna överblick och sammanhang, stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och att lösa problem
- arbetet med normer och värden, samt elevernas ansvar och inflytande.

För att uppnå Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem gäller de allmänna målen i 1 kap. 8§ i Högskolelagen. Därutöver gäller de nationellt fastställda målen för Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem angivna i examensordningen (Högskoleförordningen (1993:100, bilaga 2). Högskoleförordningen delar in målen för utbildningen under rubrikerna Kunskap och förståelse (9 mål) Färdighet och förmåga (14 mål) samt Värderingsförmåga och förhållningssätt (4 mål), och anger följande sammanfattande mål för programmet:

För grundlärarexamen ska studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för att självständigt arbeta som grundlärare i den verksamhet som utbildningen avser. Studenten ska även visa kunskap och förmåga för annan undervisning för vilken examen enligt gällande föreskrifter kan ge behörighet (SFS 2010:541, s. 12).

På varje lärosäte upprättas en utbildningsplan för programmet och varje kurs styrs av lokala kursplaner med tydliga mål. Här nedan följer en beskrivning av utbildningens upplägg.

Utbildningens upplägg

Utbildningen är på 180 högskolepoäng och sträcker sig över tre år på heltid/heltidsstudier. I utbildningen läser studenterna fritidshemspedagogik under sammanlagt två terminer i vilket ett självständigt arbete på grundnivå ingår. Det valbara ämnet bild och form, musik eller idrott och hälsa läses under sammanlagt en termin. Utbildningsvetenskaplig kärna (UVK) läses under sammanlagt två terminer och den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) under sammanlagt en termin.

På Stockholms universitet ansvarar olika institutioner för lärarutbildningarna, den institution som studenterna ”tillhör” benämns hemvist. För grundlärarprogrammet fritidshem är Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen hemvist och också samordningsinstitution. Det innebär ansvar för att stärka programmets koppling mellan utbildningens olika delar och att synliggöra progressionen från första till sista terminen. Detta förutsätter en tät samverkan med andra institutioner och med skolor i samverkande kommuner. Studenterna kan vända sig till sin hemvist med sina frågor och här finns studie- och karriärvägledare och en rad andra funktioner för att stödja programstudenterna.

Fritidshemspedagogik

I de olika kurserna undervisas i för professionen relevanta ämnen. Målet med fritidshemspedagogik styrs av förordningen på utbildningen. Syftet med undervisningen i kurser som behandlar professionens olika dimensioner är att studenterna skall få en fördjupad kunskap i och kunna reflektera över och analysera de ämnesdidaktiska och didaktiska kunskaper som krävs för yrkesutövningen. Grundläggande är att ha kunskap om och att kunna handla efter, förmedla och reflektera över fritidshemmets och skolans uppdrag och värdegrund, inbegripet de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna. I utbildningen ingår kurser där studenterna studerar hur de ska kunna arbeta förebyggande ur jämställdhets och jämlikhetsperspektiv för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling av elever och personal.

Till exempel ingår studier i normkritisk pedagogik och specialpedagogik. Studenterna får läsa om och även i praktiken omsätta och pröva olika aktuella teorier. Undervisningen innehåller teoretiska perspektiv på barns lek och lärande, ledarskap, grupper utveckling och gruppdynamik, sociala relationer och konflikthantering. Enligt allmänna råd (Skolverket, 2014) ska fritidshem och skolor genomföra barnkonsekvensanalyser, och vi lägger särskild vikt vid att de får studera olika begrepp som barndom, barnsyn, barnperspektiv och barns perspektiv. Andra viktiga fokus i utbildningen är att kunna arbeta på ett utforskande, laborativt och multimodalt arbetssätt. Med det menar vi bland annat att kunna identifiera, analysera och diskutera samt naturligtvis också att arbeta med att organisera, leda, värdera och kvalitetssäkra ämnesövergripande lärprocesser. För att kunna stötta eleverna i fritidshem i deras matematiska och språkliga utveckling får de studera barns kommunikation och språkutveckling och digitala medier. De studerar även naturvetenskap, estetiska gestaltungsformer, kommunikativa verktyg och utomhuspedagogik. Under den sista terminen ligger det självständiga arbetet på grundnivå, syftet med det är att ge studenten goda förutsättningar att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt till yrkesutövningen. De ska kunna visa förmåga att självständigt identifiera och avgränsa ett vetenskapligt problem med relevans för professionen samt visa förmåga att självständigt planera och med adekvat teori och metod genomföra ett självständigt arbete.

Utbildningsvetenskapliga kärnan

På Stockholms universitet är kurserna i utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) placerade på olika institutioner vilka har särskilda kunskaper inom det ämne som kursen skall innehålla. De olika kurserna i UVK är:

Utbildningens historia och plats i samhället, 5 hp, ansvar Institutionen för pedagogik och didaktik.

Teorier om lärande och individens utveckling, 7,5 hp, ansvar Institutionen för pedagogik och didaktik.

Utvärdering och utvecklingsarbete i undervisning och skola, 4 hp, ansvar Institutionen för pedagogik och didaktik.

Juridik och etik i skolans värld, 2,5 hp, ansvar Juridiska institutionen.

Kunskap, vetenskap och forskningsmetodik, 7,5 hp, ansvar Filosofiska institutionen.

Framträdande och retorik, 3,5 hp, ansvar Institutionen för svenska och flerspråkighet.

Specialpedagogik, 7,5 hp, ansvar Specialpedagogiska institutionen.

Sociala relationer i skolan, 7,5 hp, ansvar BUV.

Fritidshemmets ämnesdidaktik, läroplansteori och bedömning, 15 hp, ansvar BUV.

Verksamhetsförlagd utbildning

En viktig del av arbetet i att hålla en hög kvalitet i utbildningen handlar om den verksamhetsförlagda delen. VFU ges som separata kurser och har egna mål. Termin ett gör studenterna ett nedslag på ca åtta dagar, vi menar att det är viktigt att studenterna kommer ut i verksamhet redan första terminen för att de tidigt i utbildningen skall få en uppfattning om sitt yrkesval. I termin två är de ute i ca tre veckor, i termin fyra gör de en fem veckor lång VFU i sitt valda ämne och slutligen i termin sex är de på VFU i tio veckor.

VFU görs i skolor eller på fristående fritidshem och studenterna handleds av pedagoger med utbildning som ger behörighet att leda verksamhet inom fritidshem. VFU-handledarna har en viktig roll i utbildningen och på BUV bjuder vi in samtliga VFU-handledare till seminarier, handledarutbildning eller kursintroduktioner för att stödja handledarna och erbjuda kompetensutveckling. I varje kommun finns en VFU-organisation som ansvarar för att ta fram och erbjuda VFU-platser med kompetenta VFU-handledare inom fritidshem och valt undervisningsämne.

Alumni och studentråd

Vi lägger kontinuerligt ned ett stort arbete på att utbildningen skall hålla en hög kvalitet. En del i detta är att hålla kontakten och kommunicera med gamla studenter. Sedan en tid tillbaka har vi årligen återkommande alumnkvällar där vi träffas och diskuterar och inspireras av aktuella frågor. Vi sätter naturligtvis även stort värde på studentinflytande, vi har återkommande möten med studentrådet, kommunicerar med studenterna direkt på kurserna samt genomför kurs-termins- och programutvärderingar som vi tar på stort allvar.

Behörighetskrav

Områdesbehörighet 6A eller A6a vilket innebär: Grundläggande behörighet, samt särskild behörighet:

- Engelska B, Samhällskunskap A och Naturkunskap A eller
- Engelska 6, Samhällskunskap 1b alt 1a1 + 1a2 och Naturkunskap 1b alt 1a + 1a2

Lärarlegitimation

Från och med den 1 december 2013 krävs lärarlegitimation vid tillsvidareanställning av lärare. Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem är undantaget från kravet men det krävs legitimation för behörighet att undervisa inom valt ämne (bild och form, musik eller idrott och hälsa) i årskurs F-6.

Vidare studier

De som vill fördjupa sina studier i barn- och ungdomsvetenskap med inriktning mot fritidspedagogik är efter grundlärarexamen behöriga att söka Masterprogrammet i Barn- och ungdomsvetenskap, 120 hp. En Masterexamen ger i sin tur behörighet att söka forskarutbildning inom till exempel barn- och ungdomsvetenskap.

Arbetsmarknad

Enligt arbetsgivarna råder det fortsatt brist på grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem i Stockholm såväl som i övriga landet.

Anna-Lena Ljusberg är fil. dr. i barn- och ungdomsvetenskap, programansvarig och studierektor för Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem på Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap på Stockholms universitet.

anna-lena.ljusberg@buvsu.se

Anna-Lena Ljusberg.